NORDISK BARNEHAGEFORSKNING 2013
Nordisk Børnehaveforskning
Norrænar Leikskólarannsóknir
Nordic Early Childhood Education Research
Pohjoismainen Varhaiskasvatustutkimus
Nordisk Förskoleforskning
www.nordiskbarnehageforskning.no
ISSN 1890-9167
VOL 6 NR 1 SID 1–4

Tema markedsliberalisme, professionshøjskoler og pædagoguddannelse

Peter Østergaard Andersen København Universitet, Institut for medier, erkendelse og formidling, Afdeling for pædagogik, Denmark; Gæsteredaktør

Email petoest@hum.ku.dk
Non-reviewed introduction Published 15 April 2013

Tim Knudsen (2007) beskriver hvordan globalisering i 1990'erne tilbød sig som forklaring på, at fænomenet New Public Management (NPM) så relativt let kunne vinde frem som ny styringsideologi inden for den offentlige sektor: "Globaliseringen fik idealet om en velfærdsstat til at vige for idealet om en *konkurrencestat eller en social investeringsstat*, som skulle sikre en national førerstilling i den globale konkurrence" (Knudsen, 2007, s. 57). Der blev argumenteret ud fra hensyn til effektivitet og konkurrenceevne, og NPM udgjorde en værktøjskasse, "der skulle sikre idealet om evig omstilling." (Knudsen, 2007, s. 57)

Alle de driftsprægede opgaver, som den centrale statsadministration hidtil havde brugt tid på, blev nu decentraliseret, så den kunne koncentrere sig om de overordnede styringsopgaver. Med NPM øgedes fokus på ledelse og på evaluering og dokumentation af opnåede resultater. Ansvaret for at sikre den daglige drift blev gradvist decentraliseret fra stat til kommune, fra kommune til institution og fra institution til medarbejder. Samtidig er store dele af statens lovgivningsarbejde overgået til at være initieret, styret eller i det mindste stærkt påvirket af internationale organisationer.

Med globaliseringen som begrundelse kan staten således koncentrere sig om at søge at styre de enkelte nationer med henblik på at klare sig i den globale konkurrence. Her er der generelt stærkt fokus på de økonomiske forhold, hvilket betyder, at fx sundhed og uddannelse betragtes og vurderes ud fra i hvilken udstrækning disse områder kan siges at medvirke til at tilvejebringe den humane kapital, der forventes at være nødvendig i konkurrencen med andre nationer (jvf. også Pedersen, 2011). På denne måde underordnes og tilpasses uddannelsespolitikken den økonomiske politik, og betragtes som virkemiddel for denne.

Markedsstyringen inden for den offentlige sektor har været diskuteret siden begyndelsen af 1980'erne. Forskellige reformer har primært haft baggrund i at give denne form for styring bedre muligheder. I Danmark kan fx nævnes strukturreformen i 2000'erne, dvs. kommunesammenlægninger, som resulterede i langt færre men større kommuner, der skabte bedre muligheder for at etablere markedslignende betingelser, herunder en styrkelse af den indbyrdes konkurrence mellem institutioner og medarbejdere. Markedet kræver sammenlignelige præstationer og forhold, der lader sig beskrive, vurdere og måle nogen lunde entydigt, hvorfor behovet for standardisering, systematisk evaluering og dokumentation øges. Det er på ingen måde en isoleret dansk udvikling, tværtimod er den en del af en global bevægelse (jvf. fx Ball, 2007, 2008).

For daginstitutionsområdets vedkommende afføder bevægelsen en øget opmærksomhed omkring børnehaver og førskoler som skoleforbe-

redende institutioner. De betragtes i stigende grad som det første trin i forhold til den proklamerede livslange læring. Indholdet i daginstitutionerne bliver beskrevet i fortsat mere målorienterede termer, og den ene form for viden, der kaldes evidensinformeret viden, søges fremmet på bekostning af andre former for viden (jvf. Andersen, 2011). Kommunerne har endvidere styrket deres styring af institutioner og medarbejdere på den måde at de tilbyder eller pålægger dem at anvende prækonstruerede modeller, skabeloner og test med henblik på at børn og pædagogisk arbejde kan beskrives ud fra standarder, som muliggør sammenligninger og konkurrence.

I praksis går udviklingen imidlertid ikke helt så glat, og selve forestillingen om den mulige og lette vej fra implementering af politiske reformer til pædagogisk praksis er et af de centrale fænomener, der burde undersøges og problematiseres nærmere (jvf. Andersen, 2013).

DE PÆDAGOGISKE UDDANNELSER

De pædagogiske uddannelser har en lang historie i Danmark. Samtidig er der inden for de sidste årtier sket mange væsentlige ændringer i forhold til uddannelsernes sigte, indhold og placering. Uddannelserne har traditionelt rettet sig imod børnehaveområdet og fritidshjemmene, og de har haft et betydeligt socialt og socialpædagogisk præg, frem for at være åbenlyst rettet imod folkeskolen. Parallelt har der eksisteret en uddannelse, der rettede sig specifikt imod børneforsorg, handicappede og udviklingshæmmede, dvs. en decideret socialpædagogisk uddannelse frem til 1992. På dette tidspunkt sammenlægges disse forskellige uddannelser til een uddannelse, dvs. på baggrund af de tre hidtidige uddannelser, nemlig uddannelsen til børnehavepædagog, uddannelsen til fritidspædagog og uddannelsen til socialpædagog. Den nye uddannelse benytter betegnelsen "pædagog", den strækker sig over 3½ år, og er idag blevet en såkaldt professionsbacheloruddannelse, på linje med læreruddannelsen og en mange andre beslægtede uddannelser.

Pædagoguddannelsen rummer – betragtet i internationalt perspektiv – usædvanlig lange praktikperioder, således både en tre måneders øvelsespraktik og to perioder af hver seks måneders varighed, der kaldes arbejdspraktikker, idet de studerende her fungerer som ansatte og aflønnede medarbejdere i institutionerne. Dette forhold er blevet kritiseret i flere omgange, også i de nationale evalueringer, der er blevet gennemført (EVA 2003 og UVM 2012), men indtil videre er det ikke blevet ændret. På nuværende tidspunkt (februar 2013) er der, på baggrund af den sidste nationale evaluering, varslet en ny reform af uddannelsen, men dens nærmere indhold kendes ikke.

I forhold til uddannelsesinstitutionerne er der foregået en betydelig og hastig bevægelse fra en lang række lokale seminarier, over CVU-er til professionshøjskoler. De oprindelige pædagogseminarier var typisk enkeltstående institutioner. Hvis der eksisterede et lærerseminarie i nabolaget, havde børnehave- og lærerseminarium sjældent noget at gøre med hinanden. De mange små pædagogseminarier sikrede en god lokal dækning af uddannelsesmuligheder, og afspejlede på godt og ondt de lokale særpræg.

Idag er pædagoguddannelsen imidlertid placeret på professionshøjskoler parallelt med talrige andre uddannelser, bl.a. læreruddannelsen, men også mange andre professionsbacheloruddannelser. Professionshøjskolerne har på relativt kort tid udviklet sig til ganske store institutioner. Det har betydet en række nye administrative niveauer og afdelinger, betegnelser som fakulteter, vidensenheder og centre, dekaner, konsulenter og meget mere. Professionshøjskolerne er opbygget ud fra en relativ hierarkisk og traditionel ledelsesorienteret organisationsmodel, men det er vanskeligt at få nuanceret og systematisk viden om hvordan de fungerer i praksis, hvordan de opfattes af medarbejdere og studerende etc.

Et forhold, der har været vigtigt for professionshøjskolerne, er at få tildelt midler til at drive egen forskning. Hidtil har professionshøjskolerne nemlig primært skulle hente den forskningsbaserede viden fra universiteterne, men fra 2013 er der via finansloven afsat midler til at professionshøjskolerne kan finansiere egne forskningsprojekter. Hvilke former for forskning professionshøjskolerne vil prioritere kan der endnu ikke siges noget mere præcist om.

Et andet forhold, det kan være vigtigt at holde sig for øje, er at personer med afsluttede professionsbacheloruddannelser, som fx pædagog eller lærer, ikke har direkte muligheder for at læse videre på universiteternes kandidatuddannelser, på linje med studerende, der har afsluttet en bacheloruddannelse fra universiteterne, men skal gennemgå forskellige former for forberedende forløb. En undtagelse er dog de pædagogiske kandidatuddannelser ved det der tidligere hed Danmarks Pædagogiske Universitet, og som nu

er en del af Århus Universitet, hvor også professionsbacheloruddannede kan optages umiddelbart. Også dette forhold vil muligvis blive forandret inden for de kommende år.

ARTIKLERNE

Efter denne korte introduktion til nogle af udviklingslinjerne i forbindelse med pædagoguddannelsen i Danmark skal de følgende artikler introduceres. Artiklerne repræsenterer forskellige positioner inden for den her beskrevne udvikling.

Jens Peter Jensens artikel *"Fra idealet om den myndiggjorte borger til kravet om mennesket som en resurse"* og Lene Linds artikel *"Pædagogers kompetencer under udvikling eller afvikling"* beskriver fra henholdsvis et seminarielærer- og et institutionslederperspektiv hvilke omkostninger de senere års udvikling har haft. Begge forfattere peger på de tab, der kan opleves som følge af den øgede vægt på den økonomiske udvikling, marked, effektivitet, store institutioner og målbare præstationer. Især det lokales betydning, nærheden og nærværet i de menneskelige relationer, samt mulighederne for at benytte sig af fleksible fremgangsmåder fremhæves som tab i udviklingen.

Bent Olsen foretager i sin artikel *"Markedsliberalisme og modstand som mulighed"* en slags samtidsdiagnose. Den redegør for de nuværende samfundsomstændigheder, men den vil også pege fremad. Ikke i form af forudsigelser og fremskrivelser, men ved at påpege eksistensen af og mulighederne for at øve modstand imod de fremherskende tendenser. Olsen baserer sin artikel på tydelige samfundsteorier og grundige analyser, han trækker forbindelseslinjerne op imellem de forskellige undersøgte og beslægtede områder, der rammes af de neoliberale tendenser, og han viser blandt andet at ikke mindst den såkaldt evidensbaserede forskning skal kritiseres.

Peter Møller Pedersen m.fl. beskæftiger sig i artiklen *"Pædagoger er personer med individuelle, sociale og kulturelle strategier"* med hvordan pædagoger forholder sig til deres arbejde og til deres mulige professionsidentitet. Ud fra et lignende teorigrundlag som Bent Olsens, nemlig primært en Bourdieu-inspireret tilgang, belyser og analyserer forfatterne hvordan forskellige pædagoger ud fra et livshistorisk perspektiv konstruerer sig en plads, en position og en rolle, som de kan finde mening i for kortere eller længere tid. Artiklen peger på, at de overordnede samfundsmæssige, politiske og styringsmæssige tendenser ikke får direkte og mekanisk betydning på det praktisk pædagogiske plan, men påvirker de bredere livsomstændigheder, som det enkelte menneske lever inden for – og på denne måde påvirkes af.

Martin Blok Johansen og Lisbeth Lunde Frederiksen udfolder i deres artikel *"Teori og praksis i de danske professions bacheloruddannelser"* en gammelkendt problematik inden for pædagogikken, nemlig forholdet mellem teori og praksis. De gør det her inden for en afgrænset ramme, nemlig professionshøjskolernes bacheloruddannelser. Med deres vægt på at prioritere praksis højt, samtidig med det politiske niveaus øgede krav om videnskabelig begrundet viden, skærper problemstillingen om forholdet mellem teori og praksis på netop professionshøjskolerne. Forfatterne accepterer ikke umiddelbart præmissen, at professionshøjskolerne skal kunne *løse* denne problematik – at bringe praksis og teori sammen – de peger derimod på perspektiverne i at holde de praktiske og de teoretiske perspektiver tydeligt adskilte for på denne måde at styrke mulighederne for, at der kan skabes viden der i højere grad kan rumme pædagogikkens kompleksiteter.

I Maja Plums artikel *"Nye måder at beskrive og forstå pædagogers faglighed"* redegør hun for en analyse af pædagogers arbejde med pædagogiske læreplaner, dokumentation og evaluering på baggrund af empiriske studier i en række daginstitutioner. Det teoretiske grundlag er inspireret af dele af Foucaults værker og af AKT (Aktør-Netværk-Teori). Plum opnår herved at kunne fremstille pædagogers faglighed i nyt lys – ud fra en teoriinspiration, der ikke er kendt og udbredt blandt de aktører, som hun analyserer – og blandt andet på denne måde skaber hun grundlag for en *anden* forståelse af pædagogisk faglighed, der bryder med mange af de selvfølgeligheder, der dominerer pædagogiske praktikere, dele af den pædagogiske teori og ikke mindst den politik, der udstikker rammerne for pædagogikken.

Staf Callewaert afslutter temaet med en interessant boganmeldelse om hvordan PISAs arbejder vurderes – her betragtet ud fra et fransk radikalt perspektiv.

LITTERATUR

Andersen, P. Ø. (2011). *Pædagogikken i evalueringssamfundet*. København: Hans Reitzel.

Andersen, P. Ø. (2013): *Pædagogiske læreplaner, evaluering og dokumentation*. København: Hans Reitzel.

Ball, S. J. (2007). *Education plc: Understanding private sector participation in public center education*. London: Routledge.

Ball, S. J. (2008). *The education debate*. Bristol: Policy Press

EVA (2003). *Pædagoguddannelsen*. København: Danmarks Evalueringsinstitut

Knudsen, T. (2007). *Fra folkestyre til markedsdemokrati. Dansk demokratihistorie efter 1973*. København: Akademisk Forlag

Pedersen, O. K. (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzel.

UVM se http://fivu.dk/publikationer/2012/en-styrket-paedagoguddannelse-2013-anbefalinger-fra-folgegruppen-for-paedagoguddannelsen.